

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО**

Факультет педагогіки та психології

Кафедра психології

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор із науково-педагогічної

роботи _____ О.А.Кузнецова

травня 2022 р.

**РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
СОЦІАЛЬНА ТА КОМУНІКАТИВНА ЕТИКА**

Ступінь бакалавра

Галузь знань 01 Освіта / Педагогіка

Галузь знань: 03 Гуманітарні науки

Галузь знань 05 Соціальні та поведінкові науки

Всі спеціальності

2021 – 2022 навчальний рік

Розробник: Куриленко Т.В., викладач(філософських дисциплін) кафедри психології

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри психології

Протокол № від «» травня 2022 року.

Завідувач кафедри _____ (Шевченко В.В.)

«» травня 2022 р.

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, освітньо-кваліфікаційний рівень (ступінь)	Характеристика навчальної дисципліни	
		<i>денна форма навчання</i>	
Кількість кредитів – 5	Галузь знань: 01 Освіта/Педагогіка 03 Гуманітарні науки 05 Соціальні та поведінкові науки	Вибіркова	
Індивідуальне науково-дослідне завдання – есе, повідомлення, реферат, творче завдання, тести.	Всі спеціальності	Семестр	
Загальна кількість годин - 150			
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 3 самостійної роботи студента - 6	Ступінь: бакалавра	4-й	
		Лекції	
		16	
		Практичні, семінарські	
		24	
		Лабораторні	
		-	-
Самостійна робота			
		110	
http://moodle.mdu.edu.ua/course/view		Вид контролю: залік	

Мова навчання – українська.

Примітка.

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної та індивідуальної роботи становить: для денної форми навчання: 40 год. – аудиторні заняття, 110 год. – самостійна робота (27% / 73%).

Анотація

Навчальна дисципліна «Соціальна та комунікативна етика» є вибірковою дисципліною бакалаврського ступеню підготовки здобувачів вищої освіти всіх спеціальностей і вивчається на другому курсі (четвертого семестру) на базі курсу «Філософія». Між етикою та філософією існує генетичний, сутнісний та смисловий зв'язок.

Сучасні світові соціокультурні процеси актуалізують пооблемне поле соціальної та комунікативної етики. Демократизація суспільства, науково-технічний прогрес та глобалізація є основними чинниками виникнення сучасних моральних проблем. В їх осмисленні важливими є етичні знання, які необхідні у життєвому самовизначенні людини з огляду на проблематичність людського буття, його складність, багатовимірність, невичерпність.

Ключові слова: етика, соціальна етика, комунікативна етика, комунікація, дискурс цінності, культура.

2. Мета, завдання навчальної дисципліни та результати навчання

2.1. Основною метою курсу є вивчення моралі як феномена культури, форми світовідношення та як суспільного явища, яке регулює міжлюдські стосунки на підставі принципу взаємності. Важливою змістовною складовою соціальної та комунікативної етики на протипагу традиційній етиці є рефлексія щодо соціально-інституційних механізмів функціонування етичних норм і цінностей. Мета досягається шляхом вивчення основних теоретичних і практичних проблем соціальної та комунікативної етики.

Мета вивчення соціальної та комунікативної етики полягає у формуванні у студентів:

- здатності виокремлювати моральні факти із соціальних, формалізувати їх у семантиці аксіологічного світу, налагоджувати міжсуб'єктні стосунки на підставі універсального принципу взаємності;
- уміння при здійсненні професійної діяльності мислити і приймати рішення, виходячи з гідності людини і етичних норм і цінностей, що її соціально забезпечують;
- навичок проблематизувати етичні норми і цінності через компетентну участь у різних соціокультурних дискурсах.

2.2. Основними завданнями вивчення дисципліни «Соціальна та комунікативна етика» є:

- засвоєння знань, що складають зміст етичних проблем, системи категорій, понять і термінів, в яких осмислюється актуальні питання буття суспільства та людини;
- ознайомлення студентів з основними досягненнями світової етичної думки; включення студентів в активний процес осмислення провідних принципів етико-моральної духовності;
- окреслити роль етичного знання в життєвому самовизначенні людини, показати проблематичність людського буття та водночас його складність, багатовимірність, невичерпність.
- актуалізація духовної складової індивідуального розвитку студента;
- формування особистих світоглядних поглядів та етичних переконань в умовах сучасного інформаційного суспільства.

Передумови для вивчення дисципліни: Умовою вивчення дисципліни є наявність у здобувача вищої освіти повної загальної середньої освіти (володіння основами природничих та гуманітарних знань). Отримані знання, (навички, уміння) з дисциплін «Філософія», «Психологія», «Педагогіка».

Навчальна дисципліна складається з 5-ти кредитів.

Програмні результати навчання:

Програмні результати навчання:

ПРН Володіє способами діяльності та моделями поведінки, які відповідають загальноприйнятим нормам моралі та права;

ПРН Має навички взаємодії в сім'ї, колективі, суспільстві шляхом активного спілкування із соціальним оточенням,

ПРН Вміє самостійно приймати рішення щодо власної поведінки.

ПРН Демонструє толерантне ставлення до загальнолюдських, національних, особистісних цінностей.

ПРН Здатний з дотриманням етичних норм здійснювати взаємодію та комунікацію з колегами, соціальними партнерами, учнями, вихованцями та їхніми батьками.

ПРН Накопичення досвіду комунікативної діяльності, дотримання правил толерантної поведінки, співпереживання та солідарності з іншими людьми в різноманітних життєвих ситуаціях,

2.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студент оволодіває такими компетентностями:

I. Загальнопредметні:

- 1 ЗК2. Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів).
- 2 ЗК3. Здатність діяти соціально відповідально та свідомо.
- 3 ЗК5. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

II. Фахові:

2.4. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни.

Тема 1. Предмет і задачі навчальної дисципліни «Соціальна та комунікативна етика»

Тема 2. Поняття, структура і функції моралі.

Тема 3. Проблеми морального вибору.

Тема 4. Етичні категорії.

Тема 5. Комунікація в універсумі культури.

Тема 6. Роль і місце дискурсу в соціальній етиці.

Тема 7. Дискурсивна етика.

Тема 8. Прикладна етика.

Програма навчальної дисципліни

Кредит 1.

Тема 1. Предмет і задачі навчальної дисципліни «Соціальна та комунікативна етика»

Розбіжності і співпадіння змісту і об'ємів понять: етос, етика, мораль, нравственность, Moralitat, Sittlichkeit. Реабілітація практичної філософії як паніва тенденція сучасного філософування. Соціокультурні чинники такої тенденції. Необхідність соціальної етики, яка була б адекватна сучасному суспільству небезпек і загроз. Кризові явища в різних сферах соціального буття і проблема обґрунтування етичних норм і цінностей.

Соціальна етика як практична філософія. Напрямок між деонтологічною та телеологічною етиками. Спроби їх поєднати (Ю.Габермас, К.-О.Апель, Д.Бюлер). Формування тематичного поля і проблематика соціальної етики як прикладної етики на перетині філософських і нефілософських наук. Дихотомія прахіс і роіесіс (Аристотель, І.Кант, Г.Гегель, К.Маркс, М.Вебер, Т.Парсонс, Дж.Мід, Ю.Габермас, Н.Луман).

Етика в контексті часу: індивідуальна етика модерна і соціальна етика постмодерна. Звернення до особистості і до суспільства через особистість (Person). «Етика автентичності» Ч.Тейлора.

Актуальні проблеми соціальної та комунікативної етики в контексті суспільно-політичних проблем сучасної України. Аналіз механізмів демонтажу структур міфологічного мислення, земляцтва і клановості у різних сферах суспільного буття, патерналізму і політичного авторитаризму як умови демократизації суспільства і зростання евристичних можливостей соціальної етики.

Тема 2. Поняття, структура і функції моралі.

Мораль як соціальний феномен, форма культури і спосіб людського буття. Відносна самостійність моралі як форми регулятивно-оціночного світовідношення людини (до себе, Іншого, суспільства, природи, світу). Функції моралі: регулятивна, легітимна, оціночно-імперативна, інтегративна, комунікативна. Сфери моралі. Виокремлення моралі з сукупності суспільних явищ - знань; форм особистісних орієнтацій; політики, права, адміністративної нормативності; світогляду (філософського, релігійного,); сфери естетичного; звичаїв, традицій. Абсолютне і відносне в моралі. Етос партикулярний і етос універсальний. мораль як етос респондування. Інтерсуб'єктивність як суттєва передумова етосу респондування. Проблеми морального самовизначення людини.

Структура моралі: моральна свідомість, моральна дія, моральні відносини. Природа і специфіка моральної свідомості. Дескрипція і прескрипція в моралі.

Імперативність і нормативність моралі як засіб поєднання суцього і повинного. Автономність і безумовність моралі (І.Кант).

Етична норма. Специфіка етичних норм. Універсалізація етичних норм.

Мораль і право: необхідність їхнього відокремлення за умов модерного суспільства. Санкції правові і моральні.

Поняття етично цінності. Ієрархія етичних цінностей в глобалізованому суспільстві. Цінності абсолютні і відносні. Життя як абсолютна цінність в умовах екологічної кризи.

Кредит 2.

Тема 3. Проблеми морального вибору.

Моральний вибір як цілераціональна дія. Ситуація морального вибору як діалектика об'єктивних і суб'єктивних умов (можливість варіантів дій і здатність до вибору найкращого з них). Суб'єкт вибору. Вимога відповідального рішення. Свобода як умова морального вибору. Діапазон морального вибору та його детермінації. Схема морального вибору (за Аристотелем). Проблема морального вибору у С.Кіркегора і Ж.-П.Сартра як поєднання унікальності свого Я і відповідальності за присутність і дії у світі (вибір себе).

Фаталізм і волонтаризм в моральному виборі. Визначення правильного рішення через Phronesis Аристотеля. Принцип децизіонізму (К.Шміт) у прийнятті рішень та його обмеженість.

Моральнісний конфлікт як ціннісний конфлікт. Особистісний і соціальний моральнісний конфлікт. Соціальні умови його мінімізації (вдосконалення соціального ладу; організація повсякденності; розширення етично-дискурсивних практик; розвиток моральної культури).

Співвідношення цілей і засобів. Чи виправдовує ціль засоби? Моралізм, аморалізм, імморалізм. Єзуїтизм як методологічне підґрунтя соціологічного суб'єктивізму та етичного релятивізму. Абсолютизм в моралі. Проблема ~найменшого зла~. Діалектика цілей і засобів (Г.Гегель). Сучасна відповідь на співвідношення цілей і засобів полягає в імперативності у виборі як цілей, так й засобів у всіх сферах людської діяльності.

Насилля як форма суспільних відносин. Насилля правове і моральне. Несумісність моралі і насилля. Історичні форми подолання насилля: таліон, держава, ненасилля. Етика ненасилля та її головний зміст.

Тема 4. Етичні категорії.

Соціально-онтологічні підвалини етичних категорій. Ціннісна природа етичних категорій. Відкритість та інтерсуб'єктивність етичних категорій. Творення людиною смислів свого буття як «зустріч» абсолютів із індивідуальною волею.

Благо як етико-соціологічна категорія. Вище благо. Чотири смисла блага у Аристотеля. Тлумачення блага в утилітаризме, прагматизмі.

Добро і зло як вираз протиріч людського буття. Історичний генезис уявлень про добро і зло. Абсолютне добро. Проблема субстанційності зла (А.Глюксман).

Моральний обов'язок: суспільні вимоги крізь призму індивідуальної життєвої позиції. Совість – суб'єктивна категорія, автономна духовна інстанція, інтимне джерело моралі. Проблема делегування совісті в ХХ столітті. Категоричність імперативів совісті. Чиста совість – «вигадка диявола» (А.Швейцер). З.Фрейд: совість як подолання конфлікту між Id та Super-Ego. Совість, страх, сором.

Гідність як безперечна цінність особистості. Презумпція гідності (В.Малахов). З'ясування суспільної цінності людини у понятті честі.

Відповідальність як етична категорія. Відповідальність персональна і колективна. Соціальні сфери відповідальності – правова, економічна, політична, управлінська,

екологічна, моральна. Етика відповідальності Г.Йонаса «за- і -перед-буттям» як імператив існування.

Смисл життя. Способи осмислення людського буття. Феномен смерті. Життя як дарунок і відповідь.

Кредит 3.

Тема 5. Комунікація в універсумі культури.

Семіологія як дослідження феноменів культури і феноменів комунікації. Побудова повідомлень на основі конвенційних кодів або знакомих систем. Коди природні коди соціальні. Коди як інтерсуб'єктивні феномени. Комунікація як відтворення суб'єкт-суб'єктних стосунків, визнання в іншій людині суверенної особистості. Поле комунікації як низка запитань про смисли життя і призначення людини. Екзистенційний рівень комунікації К.Ясперса як прорив людини до усвідомлення свого буття у світі і смисла історії. Діалогічність комунікації, орієнтація на Іншого крізь призму ідей відкритості. Комунікація в умовах глобалізації. Комунікаційні системи: мова, фольклор, словесність, писемність, література, музика, танок, живопис. Комунікація вербальна і невербальна.

Комунікативний процес між двома учасниками (У.Еко). Денотація і коннотація. Комунікативний акт. Типи комунікативних актів. Теорія мовленнєвих актів (Д.Остін, Д.Серль). Локутив, іллокутив, перлокутив. П'ять типів іллокутивних цілей (Д.Серль).

Комунікація як діяльність і як поле примирення (Ю.Габермас). Функції мови за Габермасом. Теорія комунікації як модель співробітництва і кооперації між філософією, наукою, культурою і життєвими практиками. Дія стратегічна і дія комунікативна. Відносини мовця. Перформативне протиріччя. Чотири смислові домагання мовця (постулат саморефлексії за К.-О.Апелем). Класифікація функцій повідомлень за Р.Якобсоном. Відносини в мові: синтагма та асоціація за Ф.де Сосюром.

Процедури комунікації як поєднання комунікативного, прагматичного і нормативного аспектів (на прикладі дискусії).

Мова, структура, комунікація. Структурна модель як система розбіжностей. Комунікація і семіологія. Катологізація кодів. Симетрія і асиметрія в комунікації. Емоційний фактор комунікації. Легітимність і етичність в комунікативному процесі.

Кредит 4.

Тема 6. Роль і місце дискурсу в соціальній етиці.

Поняття дискурсу. Дискурс як предмет найширших міждисциплінарних екстраполяцій. Теорія дискурсу як комплексна гетерогенна дисципліна, що формується на перетині лінгвістики, соціології знання, когнітивної антропології і сучасних критичних досліджень культури. Взаємозв'язок мови і дискурсу. Дискурс як мовна прагматика, як інструмент соціальної дії, як соціальний інститут, як метаінститут. Дискурс і діалог.

Дискурс і свобода. Дискурс і влада. Дискурс ідеологічний. Дискурс як технологія. Дискурс як комунікативна практика, що зорієнтована на взаєморозуміння. Дискурс як зустріч членів мовної спільноти.

Типологія дискурсів. Структура дискурсу. Умови, форми і правила дискурсу. Поняття жанру дискурсу за Ліотаром. Дискурс-аналіз.

Проблема істини в дискурсі. Констатив і перформатив за Д.Остіном. Дискурс нормальний і аномальний. Дискурс і абсурд. Емансипаційна роль дискурсу.

Тема 7. Дискурсивна етика.

Формальна етика І.Канта і матеріальна етика цінностей М.Шелера. Комунікативна (дискурсивна) етика як розвиток формальної етики І.Канта: обґрунтування етичних норм і цінностей формальними принципами розуму за допомогою процедур дискурсу.

Трансформація традицій трансцендентального ідеалізму німецької класичної філософії на засадах інтерсуб'єктивності (соціальна теорія комунікативної дії)..

Типи раціональності. Соціальна дія. Цілераціональна і ціннісно-раціональна дія за М.Вебером. Стратегічна і комунікативна дія за Ю.Габермасом.

Проблема істини в моралі і праві. Критерій достеменності і універсальності нормативного знання. Проблема легітимації. Соціокультурні можливості перевірки правильності нормативних суджень у процесі дискурсів з метою досягнення консенсусу. Априорі ідеального дискурсу і його принципова відкритість для участі.

Процедури дискурсу. Вагомість аргументу. Завдання етики - обґрунтування етичних норм і цінностей, завдання практичного розуму - проблематизація аксіологічного горизонту, завдання комунікативного розуму – дотримання процедур. Роль і місце процедури в дискурсивному обґрунтуванні соціальних норм. Умови і перспективи зміни життєвих ситуацій і стратегій. Принципи етики дискурсу: універсалізації і практичного дискурсу. Виявлення ознак дієвості моральних суджень. Реконструкція онтогенезу моральної здатності судження за Л.Кольбергом. Шість стадій розвитку моральної свідомості. Сьома стадія моральної здатності судження та імператив рефлексованої інтеріоризації комунікативної компетенції.

Кредит 5.

Тема 8. Прикладна етика.

Етика і політика. Функції моралі щодо політичної системи: легітимаційна, орієнтаційна і регулятивна. Етизація (гуманізація) політичних принципів, норм і чеснот в демократичному суспільстві. Відкритість політичної етики щодо граничного обґрунтування етичних норм і цінностей.

Політико-правові механізми врахування інтересів, уявлень про благо, добро і щастя, ідеалів різних соціальних груп. Співвідношення авторитету, панування, примусу і справедливості. «Теорія справедливості» Дж.Роулза та її вплив на формування принципів справедливого соціального ладу. Симетрична комунікація та відносини панування.

Концепт «базові цінності» і сучасний український політико-правовий контекст. Свобода, справедливість, солідарність. Громадська непокора.

Моральні чесноти політика: мужність, *phronesis*, відповідальність. М.Вебер про харизму політичного лідера. Мотивація політика: професія як покликання і служіння і професія як засіб існування. Матеріальне априорі професійного обов'язку політика (політик як член команди). Відповідальність політика в умовах бюрократизації (організації) політичного життя. Імідж, успіх, визнання політика. Політика і громадськість. Етичні вимоги до українського політикума.

Роль громадськості в демократизації суспільства. Нові громадські рухи: «проти чого» і «за що».

Етика і економіка. Антагонізм моралі і господарства, етики і економіки. Мораль і рентабельність. Цілераціональні і ціннісно-раціональні мотиви в господарській діяльності. Духовно-культурні чинники підприємництва: «Протестанська етика і дух капіталізму» М.Вебера.

Диференціація суспільних підсистем та їх функціональність як результат процесів секуляризації, модернізації, раціоналізації суспільного буття. “Ціна” автономності економічної сфери: “відчуження” (К.Маркс), “інструментальний розум” (М.Горкгаймер), “колонізація життєвого світу” (Ю.Габермас).

Матеріальний добробут суспільства як результат розвитку економіки за власними законами (економічна раціональність). Номо оесопотісус. Чинники неузгодженості економічної та загальної раціональності і механізми їхнього усунення. Умови і передумови сучасного господарювання: рентабельність, екологізм, громадський контроль, моральна рефлексія, перспектива майбутнього.

Поняття гри ринкових сил (Ф.фон Гаск). Конкуренція та її межі. Моральна оцінка ринкової економіки. Ліберальні цінності і ринкова економіка. Ринкова економіка і соціальні гарантії через соціальну державу. Підприємництво і соціальна відповідальність. Суспільні механізми контролю за прибутком. Підприємницька етика як етика розумного ведення господарства.

Етика і екологія. Проблемне поле екологічної етики. Екоцентризм і теза збереження дикої природи (Г.Д.Торо). Філософські і моральні експлікації екоцентризма: критичне ставлення і персональна свобода; філософія простого життя і принцип громадської непокори.

Моральний змісти ідеї еволюції Ч.Дарвіна. Функціонування природних тіл задля збереження стабільності системи. Вчення В.Вернадського про ноосферу як етичний ідеал. Ноосферне мислення. Етика благоговіння перед життям А.Швайцера. Формування екологічного "Я" як здатності піклуватися про природу і берегти різноманітність її життєвих форм як екобіосистеми.

Міждисциплінарність екологічної етики. Контекстуальність досліджень взаємин людини і природи: філософсько-етичний (А.Сміт, І.Кант, М.Бердяєв, Дж.Мур, Ф.Ніцше, К.Поппер, А.Швайцер, Е.Фром); еволюційно-етичний (В.Вернадський, Т.де Шарден, Ф.фон Гаск, К.Лоренц, М.Моїсеєв); еколого-етичний (К.-О.Апель, Г.Йонас, В.Гьосле, К.М.Маєр-Абіх). Базові принципи екологічної етики. Формування сучасної екологічної свідомості.

Сучасна екологічна ситуація як виклик традиційній етиці. Еволюція людини: *Homo sapiens*, *Homo faber*, *Homo oeconomicus*, *Homo oicologus*.

«Етика відповідальності» Г.Йонаса. Ідея створення нової етики як матеріальної етики цінностей. Намагання подолати протиріччя технологічної цивілізації. Імператив збереження буття людини і імператив збереження буття природи. «Повстання на захист природи» К.М.Маєр-Абіха. Духовні передумови життя індустріальних країн. Аморальність кращого життя меншості за рахунок країн третього світу, прийдешніх поколінь і природи загалом. Шлях подолання екологічних негараздів - сприйняття позалюдської природи як природний спільносвіт.

Критичний аналіз екологічного стану сучасної України і соціально-інституційні механізми екологічної політики.

Дискурс політичної, економічної і підприємницької, екологічної етики як проблематизація етичних норм і цінностей в умовах сучасної економіки і суспільства.

3. Структура навчальної дисципліни Денна форма навчання

Назви кредитів і тем	Усього	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	ср
1	2	3	4	5	6	7
Кредит 1						
Тема 1. Предмет і задачі навчальної дисципліни «Соціальна та комунікативна етика»	14	2	2	-	-	10
Тема 2. Поняття, структура і функції моралі.	16	2	2	-	-	12
<i>Усього</i>	<i>30</i>	<i>4</i>	<i>4</i>			<i>22</i>
Кредит 2						
Тема 3 Проблеми морального вибору.	15	2	2	-	-	11
Тема 4. Етичні категорії	15	2	2	-	-	11
<i>Усього</i>	<i>30</i>	<i>4</i>	<i>4</i>			<i>22</i>

Кредит 3						
Тема 5. Комунікація в універсумі культури.	30	2	4	-	-	24
<i>Усього</i>	<i>30</i>	<i>2</i>	<i>4</i>			<i>24</i>
Кредит 4						
Тема 6. Роль і місце дискурсу в соціальній етиці.	15	2	2	-	-	11
Тема 7. Дискурсивна етика.	15	2	2	-	-	11
<i>Усього</i>	<i>30</i>	<i>4</i>	<i>4</i>	-	-	<i>22</i>
Кредит 5						
Тема 8. Прикладна етика.	30	2	8	-	-	20
<i>Усього</i>	<i>30</i>	<i>2</i>	<i>8</i>	-	-	<i>20</i>
<i>Усього годин</i>	<i>150</i>	<i>16</i>	<i>24</i>	-	-	<i>110</i>

4. Теми лекційних занять Денна форма навчання

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
Кредит 1			
1	Тема 1. Предмет і задачі навчальної дисципліни «Соціальна та комунікативна етика»	2	
2	Тема 2. Поняття, структура і функції моралі.	2	
Кредит 2			
3	Тема 3. Проблеми морального вибору.	2	
4	Тема 4. Етичні категорії	2	
Кредит 3			
5	Тема 5. Комунікація в універсумі культури	2	
Кредит 4			
6	Тема 6. Роль і місце дискурсу в соціальній етиці.	2	
7	Тема 7. Дискурсивна етика.	2	
Кредит 5			
8	Тема 8. Прикладна етика	2	
		<i>Всього:</i>	<i>16</i>

5. Теми практичних занять Денна форма навчання

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
Кредит 1		
1	Тема 1. Предмет і задачі навчальної дисципліни «Соціальна та комунікативна етика»	2
2	Тема 2. Поняття, структура і функції моралі.	2
Кредит 2		
3	Тема 3. Проблеми морального вибору.	2
4	Тема 4. Етичні категорії	2

	Кредит 3	
5	Тема 5 Комунікація в універсумі культури	4
	Кредит 4	
6	Тема 6. Роль і місце дискурсу в соціальній етиці.	2
7	Тема 7. Дискурсивна етика.	2
	Кредит 5	
8	Тема 8. Прикладна етика	8
	<i>Всього:</i>	<i>24</i>

7. Самостійна робота Денна форма навчання

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
	Кредит 1	
1	Тема 1. Предмет і задачі навчальної дисципліни «Соціальна та комунікативна етика»	10
2	Тема 2. Поняття, структура і функції моралі.	12
	Кредит 2	
3	Тема 3 Проблеми морального вибору.	11
4	Тема 4. Етичні категорії	11
	Кредит 3	
5	Тема 5 Комунікація в універсумі культури	24
	Кредит 4	
6	Тема 6. Роль і місце дискурсу в соціальній етиці.	11
7	Тема 7. Дискурсивна етика.	11
	Кредит 5	
8	Тема 8. Прикладна етика	20
	<i>Всього:</i>	<i>110</i>

8. Індивідуальне науково-дослідне завдання_ІНДЗ

– написання есе, індивідуальне завдання, конспект першоджерел, творче завдання, захист реферату, доповідь, колоквиум.

Загальні вимоги до виконання індивідуального завдання:

- самостійність виконання;
- логічність і послідовність викладення матеріалу;
- повнота виконання завдання;
- обґрунтованість висновків;
- наявність конкретних пропозицій;
- якість оформлення;
- вміння захищати результати проведеного дослідження.

Тематика ІНДЗ

1. Гуманізація сучасного суспільства та актуальність морально-ціннісної проблематики.
2. Моральні аспекти розуміння людиною сенсу свого буття та її самовизначення у системі суспільних відносин.
3. Історичні та філософські аспекти генези етичних знань і формування моральної свідомості.

4. Класифікація етичних вчень.
5. Моральна регуляція в Стародавньому Китаї.
6. Етичні уявлення в Стародавній Індії.
7. Моральне вчення античних філософів. Евдемонізм і гедонізм.
8. Етичний раціоналізм Сократа.
9. Вчення про вище благо Платона.
10. Етика Аристотеля.
11. Поняття *phronesis* у Аристотеля.
12. Головний зміт християнської моралі.
13. Проблема моральнісного прогресу в Августина Блаженного (по роботі “Про Град Божий~).
14. Новий зміт протестантської етики.
15. Моральний сенсуалізм, раціоналізм, утилітаризм, прагматизм, теорії моральнісного почуття.
16. Моральний аспект концепцій суспільного договору (Т.Гобс, Дж.Лок, Ж.Ж.Руссо).
17. Деонтологічна етика І.Канта.
18. Політико-етична концепція Г.Гегеля.
19. Етичний зміст Я-Ти стосунків у Л.Феєрбаха.
20. Антропологічні підвалини марксистської етики.
21. Вчення про класовість моралі в марксизмі-ленінізмі.
22. Етика співстраждання А.Шопенгауера.
23. Поняття ресентименту у Ф.Ніцше.
24. Етика утилітаризму (Є.Бентам, Дж.Міл).
25. Проблема свободи і свободи волі в екзистенціалізмі.
26. Матеріальна етика цінностей М.Шелера.
27. Аналіз моральної мови в логічному позитивізмі.
28. Специфіка моралі як форми суспільної свідомості.
29. Інтерсуб’єктивна природа моралі. Етос респондування.
30. Мораль як система інституційної та позаінституційної регуляції.
31. Соціальні диференціація суспільства і мораль.
32. Етос партикулярний та етос універсальний.
33. Класова і загальнолюдська мораль.
34. Моральнісний конфлікт.
35. Пошук найменшого зла як спосіб розв’язання складних моральнісних конфліктів.
36. Проблема свободи в моралі.
37. Свобода вибору: фаталізм та волюнтаризм.
38. Компроміс як акт морального вибору. Моральнісні межі компромісу.
39. Співвідношення цілей і засобів у моральному виборі.
40. Імморалізм і моралізм у виборі засобів для досягнення цілей.
41. Специфіка етичних категорій.
42. Благо як етико-соціологічна категорія.
43. Дуалізм добра і зла.
44. Субстанційність зла.
45. Моральний обов’язок.
46. Етичні норми та цінності.
47. Етична цінність свободи.
48. Етична цінність справедливості.
49. Етична цінність солідарності.
50. Комунікативна парадигма в філософії як дослідження повсякденного мовленнєвого спілкування між людьми.
51. Проблема вірогідності знання та універсальності етичних норм і цінностей

52. Поняття дискурсу. Загальна експозиція дискурсу. Тематизація дискурсу. Правила і процедури дискурсу. Емансипаційна роль дискурсу.
53. Дискурс як форма прийняття рішень в демократичному суспільстві.
54. Комунікація, життєвий світ, дискурс.
55. Норми комунікативної (дискурсивної) етики.
56. Дискурсивна етика як спосіб розв'язання актуальних проблем суспільного буття.
57. Розвиток моральної свідомості за Л.Кольбергом
58. Розвиток цивілізації і сучасне загострення екологічної ситуації.
59. Етика ненасилля та її можливості в глобалізованому світі.
60. Гуманізація сучасного суспільства та актуальність морально-ціннісної проблематики.
61. Моральні аспекти розуміння людиною сенсу свого буття та її самовизначення у системі суспільних відносин.
62. Етичний вимір комунікації.
63. Політична етика: предмет, методи, завдання.
64. Господарська етика (підприємницька етика).
65. Екологічна етика: предмет, методи, завдання.
66. Природа як абсолютна цінність життя: моральний сенс ставлення до природи як мети і засобу людської діяльності. Екологічний імператив.
67. Розвиток цивілізації і сучасне загострення екологічної ситуації.
68. Актуалізація етики відповідальності і ненасильства в умовах глобальних проблем.
69. «Принцип відповідальності» Г.Йонаса.
70. Етичні аспекти професії менеджера.

9. Форми роботи та критерії оцінювання

Рейтинговий контроль знань студентів здійснюється за 100-бальною шкалою:

Шкала оцінювання: національна та ECTS

ОЦІНКА ЄКТС	СУМА БАЛІВ	ОЦІНКА ЗА НАЦІОНАЛЬНОЮ ШКАЛОЮ	
		екзамен	залік
A	90-100	5 (відмінно)	5/відм./зараховано
B	80-89	4 (добре)	4/добре/ зараховано
C	65-79		
D	55-64	3 (задовільно)	3/задов./ зараховано
E	50-54		
FX	35-49	2 (незадовільно)	Не зараховано

Форми поточного та підсумкового контролю. Комплексна діагностика знань, умінь і навичок студентів із дисципліни здійснюється на основі результатів проведення поточного й підсумкового контролю знань (КР).

Поточне оцінювання (індивідуальне, групове і фронтальне опитування, самостійна робота, проведення колоквиумів, письмова контрольна робота та/або письмове тестування). Завданням поточного контролю є систематична перевірка розуміння й засвоєння програмового матеріалу, виконання практичних робіт, умінь самостійно опрацьовувати тексти, складання конспекту рекомендованої літератури, написання і захист реферату, здатності публічно чи письмово представляти певний матеріал.

Завданням підсумкового контролю (КР, залік) є перевірка глибини засвоєння студентом програмового матеріалу навчальної дисципліни. Форма підсумкового семестрового контролю: у формі заліку з навчальної дисципліни в обсязі навчального матеріалу, передбаченого робочою програмою навчальної дисципліни

Критерії оцінювання відповідей на практичних заняттях:

Критерії оцінювання відповідей. Теоретичні й практичні досягнення студентів із дисципліни. визначаються відповідно до рівнів навчальних досягнень студентів: відмінно, дуже добре, добре, достатньо, задовільно.

Студенту виставляється відмінно: студент вільно володіє навчальним матеріалом на підставі вивченої основної та додаткової літератури, аргументовано висловлює свої думки, проявляє творчий підхід до виконання індивідуальних та колективних завдань при самостійній роботі.

Студенту виставляється дуже добре: студент вільно володіє навчальним матеріалом на підставі вивченої основної літератури, аргументовано висловлює свої думки, проте наведені аргументи є не завжди суттєвими, демонструє творчий підхід до виконання індивідуальних завдань.

Студенту виставляється добре: студент володіє певним обсягом навчального матеріалу, здатний його аналізувати, але не має достатніх знань та вмінь для формування висновків, допускає несуттєві неточності.

Студенту виставляється достатньо: студент володіє навчальним матеріалом на репродуктивному рівні або володіє частиною матеріалу, уміє використовувати знання в стандартних ситуаціях.

Студенту виставляється задовільно: студент володіє навчальним матеріалом поверхово й фрагментарно, допускає суттєві / значні помилки.

Рейтинговий контроль знань студентів здійснюється за 100-бальною шкалою:

Кількість балів у кінці **семестру** повинна складати від 250 до 500 балів (за 5 кредити), це сума балів за виконання усіх завдань.

Відповідний **розподіл балів, які отримують студенти за 5 кредитів.**

Поточне тестування та самостійна робота								Контрольна робота	Накопичувальні бали/ Сума
Кредит 1		Кредит 2		Кредит 3	Кредит 4		Кредит 5		
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	50x2=100	500
50	50	50	50	50	50	50	50		

10. Засоби діагностики

Засобами діагностики та методами демонстрування результатів навчання є:

- перелік питань для контролю та самоперевірки знань по кредитам;
- перелік питань до контрольних робіт з дисципліни;
- поточний контроль знань з дисципліни - письмова КР;
- тестові завдання для поточного та підсумкового контролю;
- перелік питань для контролю та самоперевірки завдань самостійної роботи;
- залік.

11. Методи навчання

У навчальному процесі широко використовуються *загальнонаукові методи*: індукція, дедукція, аналогія, аналіз, синтез, абстрагування тощо.

До методів, що забезпечують сприймання і засвоєння знань з дисципліни «Соціальна та комунікативна етика», набуття умінь та навиків належить – лекція, семінарське заняття, самостійна робота з різними джерелами інформації, контрольна робота, консультація викладача.

Під час вивчення дисципліни відбувається використання таких методів як пояснювально-ілюстративні, частково-пошукові, метод проблемного викладу тем, які

передбачені навчальною програмою з «Соціальна та комунікативна етика». Усний виклад матеріалу: наукова доповідь, спрямована на аналіз фактичного матеріалу; пояснення – вербальний метод навчання, за допомогою якого розкривається сутність певного явища, закону, процесу; проблемне навчання, робота з підручником та додатковими джерелами, порівняльний аналіз; ілюстрація – метод навчання, який передбачає показ предметів і процесів у їх символічному зображенні (малюнки, схеми, графіки та ін.). Методи активізації та оптимізації навчального процесу: дискусія, диспут, бесіда, самоаналіз та самоконтроль

Окрім того застосовуються *методи активізації та оптимізації* навчального процесу. Методи активного навчання використовуються для тренування та розвитку творчого мислення студентів, формування в них відповідних практичних умінь та навичок. Вони стимулюють і підвищують інтерес до занять, активізують та загострюють сприймання навчального матеріалу. До методів активного навчання: належить: дискусія, диспут, бесіда, розігрування ролей, аналіз конкретних ситуацій, проведення проблемних лекцій, лекцій-семінарів.

12. Рекомендована література

Базова

Підручники та посібники

1. Гусейнов А.А., Апресян Р.Г. Этика: Учебник. – М.: Гардарики, 2000. – 472 с.
2. Єрмоленко А.М. Комунікативна практична філософія. Підручник. – К.:Лібра, 1999. – 488 с.
3. Ермоленко А.Н. Этика ответственности и социальное бытие человека. – К.: Наукова думка, 1994.
4. Етос і мораль в сучасному світі. – К. Вид.ПАРАПАН, 2004.
5. Йонас Г. Этика відповідальності. – К.: Либідь, 2001. – 324 с.
6. Малахов В.А.Этика: Курс лекцій: Навч.посібник. – К. : Либідь, 2000. – 384.
7. Малахов В.А. Этика спілкування: Навч.посібник. – К. : Либідь, 2006. – 400 с.
8. Прибутько П.С., Дубчак Л.М. Этика. – К.: Вид-во Паливода А.В., 2006. – 180 с.
9. Тофтул М.Г. Этика: Навчальний посібник. – К.: Видавничий центр “Академія”, 2005. – 416 с.
10. Этика. Навч. посіб. За ред. В.О.Лозового. – К., 2002.
11. Этика: Энциклопедический словарь Под ред. Р.Г.Апресяна и А.А.Гусейнова. – М., 2001.

Допоміжна

1. Адорно Теодор В. Проблемы философии морали. - М., 2000.
2. Апель К.-О. Дискурсивна етика як політична етика відповідальності у ситуації сучасного світу // Єрмоленко А.М. Комунікативна практична філософія. - К., 1999. - С.395-412.
3. Язык и истина в современной ситуации философии // Апель К.-О. Трансформация философии. – М., 2001. – С.33-60.
4. Арэнд Х. Джерела тоталітаризму. – К. : Дух і літера, 2002.
5. Аристотель. Никомахова етика // Аристотель. Этика. – М., 2002.
6. Бахтин М. К философии поступка // Работы разных лет. – К., 1994.
7. Баландье Ж. Політична антропологія. – К., 2002.
8. Белянин В.П. Введение в психолингвистику. – М.:ЧеРо, 2000. – 128 с.
9. Бенвенист Э. Общая лингвистика. - М., 1974. - С.21-128.
10. Бергер П., Лукман Т. Социальное конструирование реальности. - М., 1995

11. Бурдые П. Социология политики. – М., 1993.
12. Вебер М. Наука как призвание и профессия /Избранные произведения. - М., 1990. - С.707- 735.
13. Вебер М. Политика как призвание и профессия /Избранные произведения. - М., 1990. - С.644-706.
14. Вебер М. Протестанська етика і дух капиталізму. – К., Основи,1998.
15. Вітгенштайн Л. Tractatus Logico- Philosophicus; Філософські дослідження. - К., 1995.
16. Габермас Ю. Дії, мовленнєві акти, мовленнєві інтеракції та життєвий світ // Єрмоленко А.М.Комунікативна практична філософія. - С.287-324.
17. Габермас Ю. Структурні перетворення у сфері відкритості. – Львів, 2000.
18. Габермас Ю. Філософський дискурс Модерну. - К., 2001.
19. Гардащук Т.В. Співвідношення локального та глобального в сучасному екологізмі // Практична філософія. – 2004. - №1. – С.55-62.
20. Глюксман А. Одинадцять заповідей. – К., 1994.
21. Гуссерль Э. Кризис европейских наук и трансцендентальная феноменология // Философия как строгая наука. - Новочеркасск, 1994. - С.49-100.
22. Гьосле В. Практична філософія в сучасному світі. Перекл. з нім. - К.: Лібра, 2003.
23. Делез Ж Логика смысла. - Екатеринбург, 1998.- С.44-48, 87-96, 240-244.
24. Етика і політика. Проблеми взаємозв'язку. - К., 2001.
25. Єрмоленко А.М. Екологічна етика: проблеми обґрунтування // Практична філософія. – 2003. - №2 – С.190-200; №3 – С.133-148.
26. Йонас Г. Принцип відповідальності. У пошуках етики для технологічної цивілізації. Перекл.з нім. – К.: Лібра, 2001. – 400 с.
27. Кант І. Критика практичного розуму. – К., 2004.
28. Кант И. Основы метафизики нравственности // Кант И. Критика чистого разума. – С.-Пб., 1995. – С.53-120.
29. Кант И. Метафизика нравов в двух частях // Так само.- С. 259-505.
30. Кассирер Э. Философия символических форм. Том 1. Язык. - М., СПб, 2002. - С. 49-106.
31. Кодекс В.И. Общее языкознание. - М., 1974.
32. Кьеркегор С. Страх и трепет: Пер. с дат. – М., 1993.
33. Лук'янець В.С., Кравченко О.М., Озадовська Л.В. Сучасний науковий дискурс: Оновлення методологічної культури. – К., 2000. – 304 с.
34. Маєр Абіх К.М. Повстання на захист природи. Від доквілля до спільносвіту. Перекл. з нім. – К.:Лібра, 2004. – 196 с.
35. Макинтайр А. После добродетели: Исследования теории морали /Пер. с англ. В.В.Целищева. – М., 2000.
36. Мальковская И.А. Знак коммуникации. Дискурсивные матрицы. М.: Едиториал УРСС, 2004. – 240 с.
37. Маркузе Г. Одномерный человек: исследование идеологии развитого индустриального общества. - М., 1994.
38. Мерло-Понти М. В защиту философии. - М., 1996. - С.48-65.
39. Мур Дж. Принципы этики /Пер. с англ. – М., 1984.
40. Озадовська Л. Філософія діалогу і сучасний науковий дискурс// Філософсько-антропологічні студії 2000. Європейський вектор та основні цінності української гуманістики. – Істина. Правда. Життя (до 70-річчя Мирослава Поповича. – К.: Стило, 2000. - С.405-422.
41. Остин Д. Как совершать действия при помощи слов // Остин Д. Избранное. - М., 1999.
42. Патнем Г. Розум, істина й історія. Пер з англ. – К. : вид.дім “Альтернативи”, 2003.
43. Политическая и экономическая этика /Пер. с нем. М.:ФАИР-ПРЕСС, 2001. – 368 с.
44. Попович М.В. Жест як характеристика дискурсу /// Філософсько-антропологічні студії 2000. Європейський вектор та основні цінності української гуманістики. – Істина. Правда. Життя (до 70-річчя Мирослава Поповича. – К.: Стило, 2000 - С.3-14.

45. Попович М.В. Раціональність і виміри людського буття. - К., 1997.
46. Поппер К. Открытое общество и его враги. М., 1990. - Т.1,2.
47. Проблема человека в западной философии. Сб. переводов. – М., 1988.
48. Пряженцева К.В. Лінгвістичний поворот у сучасному філософському дискурсі // Мультиверсум. Філософський альманах. -К. - 1998. - №2. - С.217-238.
49. Рікер П. Навколо політики.- К., 1995.
50. Рорти Р. Случайность, ирония и солидарность. - М., 1996. - С.22-44.
51. Семиотика. Антология /Сост. Ю.С.Степанов. – М.Академический Проект, Екатеринбург: Деловая книга, 2001.
52. Ситниченко Л.А. Першоджерела комунікативної філософії. – К., 1996.
53. Ситниченко Л.А. Человеческое общение в интерпретациях современной западной философии. – К., 1996.
54. Сосюр Ф. де. Курс загальної лінгвістики.- К.: Основи, 1998. - С.5-46.
55. Тарський А. Поняття істини в формалізованих мовах. - К.: СтилоС, 1998. - С.9-23.
56. Тейлор Ч. Етика автентичності. Перекл. з англ. - К., 2002.
57. Франкл В. Человек в поисках смысла. - М., 1990.
58. Фромм Э. Бегство от свободы. – М., 1990.
59. Фромм Э. Иметь или быть? М., 1986.
60. Фромм Э. Человек для себя. - Минск, 1992.
61. Фукуяма Ф. Великий разрыв. Пер. с англ. - М., 2003.
62. Фукуяма Ф. Доверие. Пер. с англ. – М., 2006.
63. Хабермас Ю. Демократия. Разум. Нравственность. Лекции и интервью. – М., 1992.
64. Хабермас Ю. Моральное сознание и коммуникативное действие. - СПб, 2000.
65. Хабермас Ю. Будущее человеческой природы. Пер. с нем. – М., 2002.
66. Хайдеггер М. Письмо о гуманизме // Время и бытие. - М., 1993. - С.192-220.
67. Хайдеггер М. Путь к языку // Там же - С.259-272.
68. Хайек Ф.А. Пагубная самонадеянность. Ошибки социализма /Пер. с англ. – М., 1992.
69. Швейцер А. Благоговение перед жизнью. Пер. с нем. – М.: Прогресс, 1992.
70. Эко У. Отсутствующая структура. Введение в семиологию. - СПб, 1998.
71. Язык и культура. - К., Collegium, 2000.
72. Яннарас Х. Свобода етосу. Перекл. з англ. - К., 2003.
73. Ясперс К. Комунікація // Ситниченко Л. Першоджерела комунікативної філософії. - К., 1996.

13. Інформаційні ресурси

1. <http://filosof.historic.ru>
2. http://platona.net/load/knigi_po_filosofii/
3. <http://www.universalinternetlibrary.ru/>
4. <http://elib.org.ua/books/files/culture/>
5. <http://uchebnikfree.com/page/>
6. <http://psylib.org.ua/books/>
7. <http://psylib.ukrweb.net/>
8. <http://www.gumer.info/>
9. <http://textbooks.net.ua/>
10. <http://darkelly.info/filosofiya/>
11. <http://dumka.ho.ua/>
12. <http://www.philosophy.ua/>
13. <http://irbis-nbuv.gov.ua/>
14. <http://www.uct.kiev.ua/>